

ROZRYWAĆ (60) *vb impf*

rozrywać (60), [**rozrewać**].

o oraz a jasne; rozrewać z tekstu nieoznaczającego pochyleń.

inf rozrywać (13). ◇ *praes 1 sg* rozrywam (17). ◇ *2 sg* rozrywász (1). ◇ *3 sg* rozrywå (10). ◇ *3 pl* rozrywają (5). ◇ *praet 3 sg m* rozrywał (1). *f* rozrywała (1). ◇ *3 pl m pers* rozrywali (2). ◇ *fut [3 sg n* rozrywać będzie.] ◇ *1 pl m pers* rozrywać będziemy (1). ◇ *imp [2 sg* rozrywaj.] ◇ *3 sg* niechaj rozrywå (1). ◇ *3 pl* niech rozrywają (1). ◇ *con 3 sg m* by rozrywał (1). *n* by rozrywało (1). ◇ *1 pl m pers* bychmy rozrywali (1). ◇ *part praes act* rozrywając (4).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. Niszczyć, niweczyć całość czegoś, zwartość, jedność; rozdzielać coś spojonego; *dirumpere* Mącz, *Calep*, *Vulg*, *Cn*; *dissolvere* PolAnt, *Calep*; *divellere* Mącz; *concerpere*, *demoliri*, *dilaniare*, *diruere*, (*membratim*) *discerpere*, *lacerare*, *laniare*, *rumpere* *Calep*; *distrahere* JanStat; *dirimere*, *diripere*, *discindere*, *disturbare* *Cn* (51) : *Dirumpo* seu *disrumpo*, *Odłamuyę/ Rozdzieram/ Rozrywam*. Mącz 361a, 478d; *Demolior* – *Rozwałam*, *rozrywam*, *rozmiatam*. *Calep* 304a; *Diruo* – *Rozrywam*, *rozzucam*, *rozmiatuię*. *Calep* 328a; *Lacero*, *Dilanio*, *membratim* *discerpo* – *Rozrywam*, *targam*. *Calep* 575b, 230b, 324a, b [2 r.], 328a, 329a, 581a, 932a.

a. Niszczyć fizycznie, zwykle siłą [w tym: *co* (15)] (16) : *Retexo*, *Quod textum erat dissolvo* – *Czobelo* tkanego *rozrywam*. *Calep* 920a.

Zwrot: »łańcuchy rozrywać« (1): iż [opętany człowiek] częŧto będąc pętami y łańcuchami wiązany/ łańcuchy rozrywał [*dirupisset catenas*] y pętą łamał. *WujNT Mar* 5/4.

Przen (4) : Y przypadł nań [na Samsona] Duch Pánki/ á rozdął go [lwa] by więc miał rozerwać koźłę (*marg*) Przez tegoż Duchá prawdziwi Názareyczyco/ to ieŧt pollubieni y poświęceni Pánu rozrywaią moc lwá ryczącego/ ktory wŧawicznie chodzi około nich áby ie pozárł. (–) *BibRadz Iudic* 10/6; *WujNT Yyyyy4v*.

Zwroty: »na sztuki rozrywać« (1): A byłá tá łuknia nie łzyta [*Ioann* 19/23]. Tá łukienká byłá figurą iedności kościoła Pána Chrístufowego/ którą odŧzczepieńcy/ łroźszy nád te káty/ ná łztuki rozrywaią. *WujNT* 382.

»rozrywać węzły« (1): ty obaczywŧy krewkoŧc naŧŧę iako miłofciwy opiekalnik [...] będzieŧz raczył rozrywac twarde węzły wyŧępkow naŧŧych tak iżz by nam zadne łidla na przekazie byc niemogly *RejPs* 172.

a. Napierając od wewnątrz powodować pęknięcie (1) :

Zwrot: »gwałtem rozrywać« (1): Iaycza w ktorich ieŧt więcey wiatru zamknionego, te łie pukaią, [...] á tak gdy niema mieŧtca gdzie by łie rozŧzedł gwałtem rozrywa łkorypę [!] y wychodzi *GlabGad* H7v.

β. Robić wyłom, wyrwę (2) :

αα. W szyku wojskowym (1) : Kozacy zaś Wołyńcy z bokow łię zkradáli/ A łtąd y zowąd Polłkie vphy rozrywáli *StryjKron* 230.

ββ. W zabudowie [czym] (1) : Oná częŧć miáŧtá w ktorey łię zápaliło/ niech drábiny przyŧtawiaią/ hakami rozrywaią/ y chuŧtami mokremi gáŧzą. *ModrzBaz* 84.

γ. Mieć właściwości wytrawiające; przeżerać (5) : [wódka sporyszowa] Niemocz białą á lipką niewieścią rozrywa á cziłci z złych zbythkow *FalZioł* II 10c, IV 7d, 21c; Rozrywa téż bolączkę y wfelki wrzód/ krew niedźwiedzia/ tákiéż bykowa/ gdy ią wśufzywzy [...] tym bolączkę posypuią. *SienLek* 126.

rozrywać komu (1): Też żyła która po łycie idzie, rzeczona Zaphena zacięta/ [...] męzczyznom dymienicze rozriwa/ tak iż zginie dymienicza *FalZioł* V 59.

[*Szereg:* »rozrywać i wyganiać«: Sok też iego [czosnku] w pićiu dány ábo ták trawiony rozrywa y wygania iády z wnętrza. *Cresc* 1571 211.]

δ. Zniekształcać spójność tekstu (2) : iż stárzy Arianowie/ áby nie musieli przyznác iż Chrifus nie iest stworzeniem ále Bogiem: tedy to mieyfce [*Ioann* 1/1] ták fáłżowáli/ łłowá rozrywáiąc: A to Słowo było v Bogá/ á Bog był. *WujNT* 305.

Szereg: »sztukować i rozrywać« (1): Tákać iest przewrotność vpornych haeretykow/ że wołá piłmo S. Istukować y rozrywác/ á niźli błędow swoich poprzeftác. *WujNT* 305.

b. O jedności terytorialnej [co] (5) :

W połączeniach szeregowych (2): áby brát stárzy álbo piérworodny nie mógl dóbr bráciéy śwey [...] nád część śwá która mu przynależy/ w dług w wodzić/ przedawác/ záftawiác/ oddálác/ dárowác/ rozrywác *SarnStat* 593, 593.

α. O jedności polityczno-terytorialnej (3) : Ieroboám tákże wzięwzy Krolestwo po Sálomonie: obawiáiąc fię áby nabożeńftwo w Ieruzálem páńftwá iego nie rozrywáło/ [...] *PowodPr* 40; *SkarKazSej* 673a.

rozrywać czym (1): Oyczyzná też rozdziałow iáko iedno ciáło nie ćierpi. Spoilá fię z członkow rozlicznych/ Polaków [...] Zmodźinow/ y zrołá w ciáło iedno: iáko ią rozrywác niezgodámi śwemi chcecie? *SkarKazSej* 676a.

c. O jedności społecznej; turbare Modrz, Calep [w tym: co (3)] (4) : Inconcilio, turbo, dispergo – Rozrzcuzam, rozpedzam, rozriwam. *Calep* 522a.

Zwrot: »towarzystwo, przyjaźń rozrywać« = *dissolvere amicitiam PolAnt; societatem turbare Modrz* [szyk zmienny] (2:1): który łromoći przyiácielá rozrywá przyiaźń. *BibRadz Eccli* 22/23; *ModrzBaz* 101v; *SkarKazSej* 687b.

Szereg: »rozrywać ani targác« (1): Ktorego towárzyftwá/ kiedyby ludzie nigdy niechćieli rozrywác áni tãrgác [*turbare ac dirimere*]/ áleby y owłzem [...] w pokoiu mieřzkáli/ rozumiałbym/ że niewiele człówiekowi niedořtawa do otrzymánia tego błogosłáwieńftwá *ModrzBaz* 101v.

d. O jedności religijnej [co] (10) : *SkarJedn* 5; świadcę fię/ iřz kto Kořcioł Boży rozrywa niemniey grzeřzy iedno iáko ten co w Heretyctwo w pádnie. *SkarŻyw* 92, 493; *LatHar* +10.

Zwroty: »całość, jedność, zupełność rozrywać« [w tym: *zupełność i całość (2), jedność i całość (1)*] (3:2:2): *SkarJedn* 5; Byłmy dobrze niezliczone dobre vczynki czynili: przed fię nie mniey karáni będziem/ iedno iáko oni co ciáło iego drápáli: iefli zupełność y całość kořcielną rozrywác będziem. *SkarŻyw* 92; Abowiem BOG iest/ który do iedności zgromadzá [!]. A Szátan zás iest który miedzy brácią iedność rozrywa. *ReszPrz* 94, 110.

»na części rozrywać« (1): iż przeciw kościołowi ludzie powstac/ na części y [lege: ji 'go'] rozrywać/ y on ię śwarzyć mieli *SkarJedn* 9.

Szereg: »rozrywać i rozpraszać« (1): nie tylo dla różności wiar/ y dla nauk heretyckich/ ktore ná to Szatan wrzucił/ áby rozrywał y rośprałzał: ále [...] *SkarKazSej* 658b.

e. *Dzielić całość na części [kogo (zbiorowość), co] (3)* : ale ze woiska więcej 7000 niemasz prozno ie rozrywac przydzie tedy społem isc *ActReg* 6; arozrywac te ludzie ktorzy są przy Arcyxiążeciu ywiele ich odiać nie zda się bydz bezpiecno. *ActReg* 95; [Kielich krwie Bożey/ pośpolitemu człowiekowi iął Papięż wydźierać/ [...] Sákrament ftołu Bożego rofkazowaním swym napierwży ważył fie rozrywać Innocentius 3. około roku 1210. *TurnZwierc Cv*].

Zwroty: [»na części myśl rozrywać« = *rozważać różne możliwości*: Więć [Eneasz] ná wżyfki części myśl biegłą św rozrywa [*animus nunc huc celerem, nunc dividit illuc in partisque rapit* IV 285-6]/ Y ná rozlicznę zdanie w łobie ię dobywa. *VergKoch* 101 (*Linde*).]

»rozrywać rzecz na obie stronie« = *wdawać się zbytnio w szczegóły (1)*: przikazvyemi wam [...] abifczie sye tam sprawowaly dobrze nie odkladayacz any rośriwayacz tey rzeczi na obie stronie *LibLeg* 11/20v.

2. *Odlączać, rozłączać; intervellere Mącz [w tym: kogo, co (2)] (3)* : Intervello, Z pośrodku wyriwam/ wyciągam/ álbo też rozrywam/ rośtárgam yedno od drugiego. *Mącz* 478d.

Zwrot bibl.: »rozrywając rozerwać« (1): Y rzekł Iehowá Solomonowi/ [...] nie wtrzęgłes przykazania mego/ y wstaw moich/ Ktorem rofkazał tobie/ rozrywając rozerwę [*scindendo scindam*] krolestwo od ciebie/ á dam ie słudze twemu. *BudBib* 3.Reg 11/11.

a. *Rozdzielać walczących (1)* : [Węgrzyn z Polakiem starli się o to, czyj koń lepszy] á towarzysze fkoczyli/ y nie dali iem przyść do siebie. [...] Więć nie iufz to lepże co droźze. Nie mieli ich zá prawdę rozrywać towarzysze/ owłzem ie fpuścić mieli *GórnRozm* E4v.

b. [Odrywać, odłamywać [co od czego]: może ią [lawendę] fádzić z korzenim/ álbo rozrywając gąłázki od máćice *Cresc* 1571 274.]

3. *Łupić, grabić; diripere Mącz (1)* :

W połączeniach szeregowych (1): *Mącz* 346c; [a ná co fię fnadz bierzećie/ rákofzowác/ á pośtronie nieprzyáciel fzarpa vriwa/ rozriwa bierzę/ pośiada/ w niewolą podbiia *RotRozm* G2].

4. *Przerywać czyjś działanie, przeszkadzać; differre, distingere, distrahere, distringere Cn [w tym: co (5)] (5)* : Modlitwę iego lámá náuká rozrywála: w ktorey miał wielki dar fkrufzenia/ y plákánia. *SkarŻyw* 118; [Ty [i] inne takowe przyczyny roboty przedsięwzięte rozrywają. *LustrKrac* II 55; *LustrLub* 88].

[*rozrywać kogo od czego*: bo o swych szatach samo staranie rozrywać go będzie od nauk *RywKsięgi* 189.]

Zwrot: »sejmy rozrywać« (1): *Diar* 71; [Abyś tedy W.K.M. miał spokojniejsze sejmy, boć je to samo rozrewa, zaparłiśmy sie na ty dani *AktaSejmikPozn* 1596/195].

a. [Przerywać wypowiedź [komu]: iedno próżę nie rozrywaj mi/ aż gdzieby mi co pilnie trzeba przypomnieć. *RotRozm* Bv.]

b. Zakłócać myśli (3) : Nie day śmyśłow rozrywać duchowi onemu/ Co fię tobie przeciwiąć/ rádźi śmiertelnemu. *GrabowSet Dv*; Auguśtyn S. ináčzey trochę te ártykuły rozdziela/ y niektore miedzy nimi/ inśzym Apośtołom przypifuie: [...] Ale tá rozność niechay żadnego myśli y wiary nie rozrywa. *LatHar* 10.

rozrywać czym (1): więc śławić myśł chćiwą/ Wielką chęć/ máłym rozumem/ rozrywa? *GrabowSet Mv*.

Synonimy: **1.c.**, **d.** rozpraszać, rozroźniać.

Formacje współrdzenne cf RWAC.

Cf **ROZRYWAJĄCY, ROZRYWANIE**

ZCh, SBu